

Dünya Ayçiçeği Verileri (bin ton)

	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17 ¹	2017/18 ²	Değişim (%) ³
Alan (bin ha)	24.015	23.281	23.461	25.238	25.382	0,6
Verim (ton/ha)	1,73	1,69	1,72	1,89	1,81	-4,2
Üretim	41.604	39.424	40.401	47.609	45.835	-3,7
Tüketim	40.955	39.455	40.740	46.998	46.197	-1,7
Yılsonu Stokları	2.997	2.783	2.108	2.524	2.088	-17,3
İthalat	1.537	1.480	1.662	2.124	1.781	-16,1
İhracat	1.956	1.663	1.998	2.476	1.855	-25,1

Kaynak: USDA; (18.01.2018) ¹/Tahmin, ²/ Öngörü, ³/2016/17-2017/18 değişimini göstermektedir.

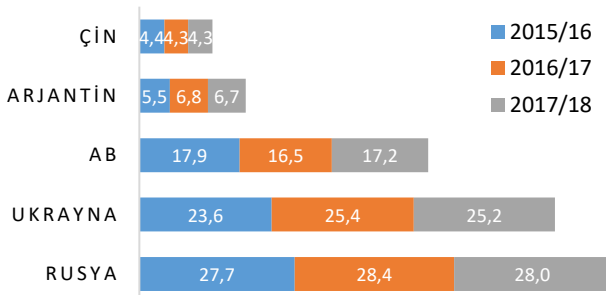
Ayçiçeği, içerdiği yüksek yağ oranı nedeniyle yağlı tohumlar içinde önemli bir yere sahiptir. Yağlık ve çerezlik olarak iki tip yetiştirilmektedir. Süs bitkisi olarak ta değerlendirilen tipleri mevcuttur. Yağlık ayçiçeği yağ, küspe ve biyodizel üretim amaçlı kullanılmaktadır. Dünyada üretilen ayçiçeği tohumunun yaklaşık %90'ı yağ için işlenmekte geri kalan kısmı ise çerezlik olarak tüketilmektedir.

Dünya yağlı tohum üretiminde ayçiçeği 3. sırada yer almaktadır. USDA 2017 verilerine göre, dünyada 2016/2017 sezonunda 25 milyon hektar alanda ayçiçeği ekimi yapılmış ve 1,89 ton verim alınmıştır. Bir önceki sezona oranla %7,6 oranında artış gerçekleşmiştir.

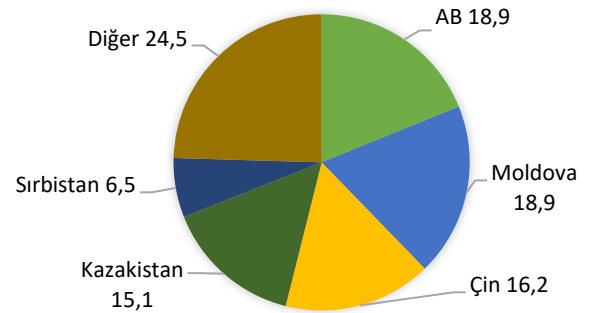
Aynı sezonda dünyada toplam 47,6 milyon ton üretim gerçekleştirilmiştir. Üretimde 2015/2016 sezonuna oranla %17,8 oranında bir artış sağlanmıştır. 2017/2018 sezonunda ise dünya ayçiçeği üretiminin bir önceki sezona göre %3,7 oranında azalarak 45,8 milyon tona ineceği, ekim alanının ise %0,6 oranında artarak 25,4 milyon hektara yükseleceği tahmin edilmektedir (USDA, 2017) (1).

Dünyada ayçiçeği tohumu ihracatı, yağa oranla oldukça düşük düzeydedir. İhracatın büyük kısmı kırma işleminden sonra ham yağ olarak yapılmaktadır. 2015/2016 sezonunda üretilen ayçiçeği tohumunun sadece %5,2'si ihraç edilmiştir.

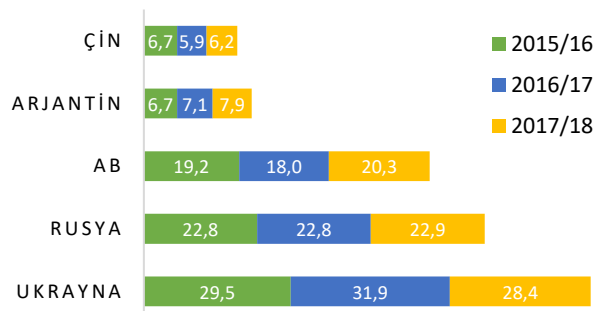
Ayçiçeği ekim alanında önemli ülkeler (%)

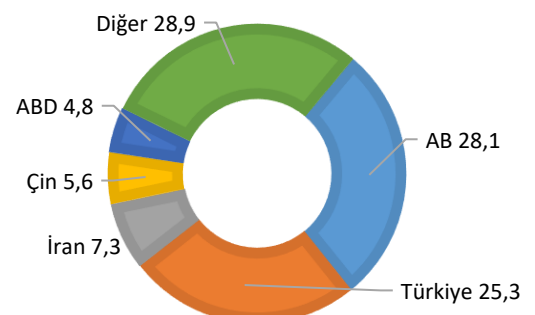
Ülkelere göre dünya ayçiçeği ihracatı (2017/18, %)

Ayçiçeği üretiminde önemli ülkeler (%)

Ayçiçeği ithalatında önemli ülkelerin payı (2017/18, %)

Ayçiçeği tarımı dünyada en fazla Rusya, Ukrayna, AB-28, Arjantin ve Çin'de yapılmaktadır. AB ülkeleri içinde Fransa, Romanya, Portekiz ve İspanya önemli ayçiçeği üreticisi ülkelerdir. 2016/2017 sezonunda Rusya, Ukrayna ve AB dünya ayçiçeği üretiminin %72,7'sini gerçekleştirmişlerdir.

2017/2018 sezonunda dünya ayçiçeği üretiminde önemli bir değişiklik beklenmezken, AB'nin ayçiçeği üretiminde %8,5 oranında artış, Ukrayna'da ise %14,4 oranında azalma olacağı tahmin edilmektedir. Arjantin'deki politika değişikliklerinin etkisini devam ettireceği ve üretimde %5,9 oranında artış olacağı düşünülmektedir.

2017/2018 sezonunda toplam ihracatın %69,1'i Moldova, AB, Çin, AB ve Kazakistan tarafından yapılmıştır. Söz konusu sezonda, bir önceki sezona göre; ayçiçeği tohum ihracatında Çin'in %17,8, Moldova'nın %32,9, Sırbistan'ın %20,0 oranında azalma, Kazakistan'ın %4,1 artış gerçekleşmiştir.

2017/2018 sezonunda toplam ayçiçeği tohum ithalatının %53,4'ü AB ve Türkiye tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu sezonda AB ayçiçeği ithalat miktarında bir önceki sezona oranla %26, Türkiye ayçiçeği ithalat miktarında ise %24 oranında azalış olacağı düşünülmektedir.

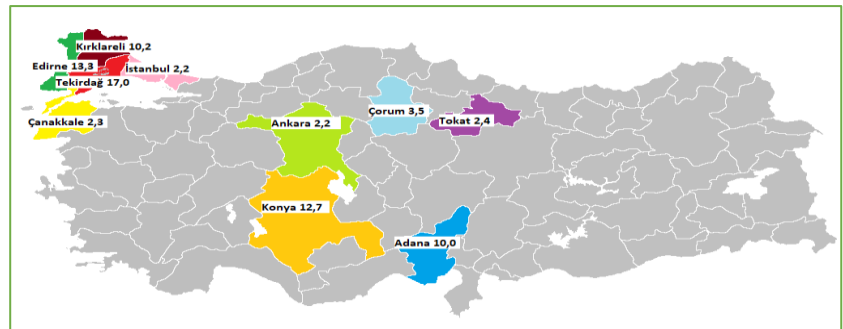
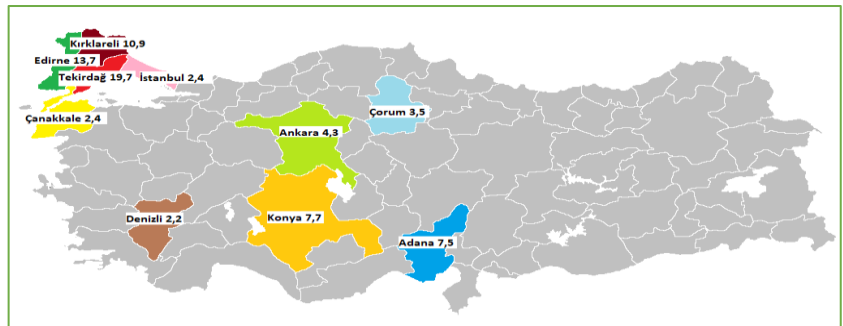
Türkiye Ayçiçeği Verileri¹ (bin ton)

	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17 ²	Değişim (%) ³
Alan (1000 ha)	505	520	553	569	600	5,4
Verim (kg/da)	238	265	268	264	220	-16,7
Üretim	1.200	1.380	1.480	1.500	1.671	11,4
Yurt içi kullanım	1.676	1.914	1.954	1.820	2.002	10,0
İthalat	177	100	45	47	49	4,3
İhracat	643	581	470	396	587	48,2
Stok Değişimi	1,6	1,4	1,9	4,4	9,6	118,2

Kaynak: USDA; TÜİK, TEPGE (18.01.2018) ^{1/} Üretim sezonu itibarıyla, ^{2/}2017 Yılı Öngörü, ^{3/}2015/16-2016/17 değişimini göstermektedir.

Ayçiçeği ekim alanları; Türkiye'de yağlık ayçiçeği, ağırlıklı olarak Trakya Bölgesi ve Konya'da üretilmektedir. 2016 yılı itibarıyla Tekirdağ (%19,7), Edirne (%13,7), Kırklareli (%10,9) ve Konya (%7,7) yağlık ayçiçeği ekim alanının %52'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de 2015/2016 sezonunda ayçiçeği ekim alanı bir önceki sezona göre %5,5 oranında artarak 600 bin hektara ulaşmıştır.

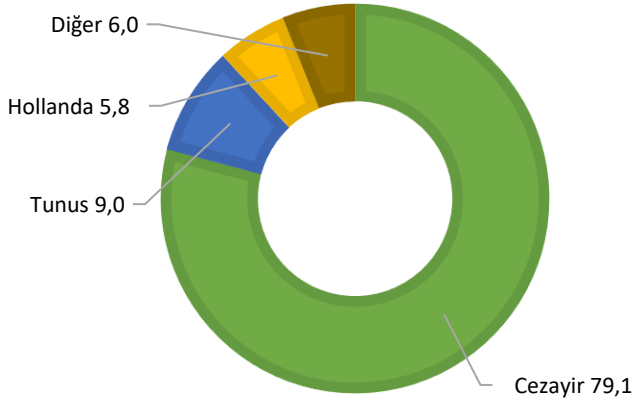
Ayçiçeği üretimi; Türkiye'de 2015/2016 sezonunda ayçiçeği üretim miktarı bir önceki sezona göre %11,4 oranında artarak 1,671 milyon ton olmuştur. 2016 yılı itibarıyla Türkiye yağlık ayçiçeği üretiminde, Tekirdağ %17, Edirne %13,3, Konya %12,7 ve Kırklareli %10,2 ve Adana %10'luk payla ilk sıralarda yer almıştır.

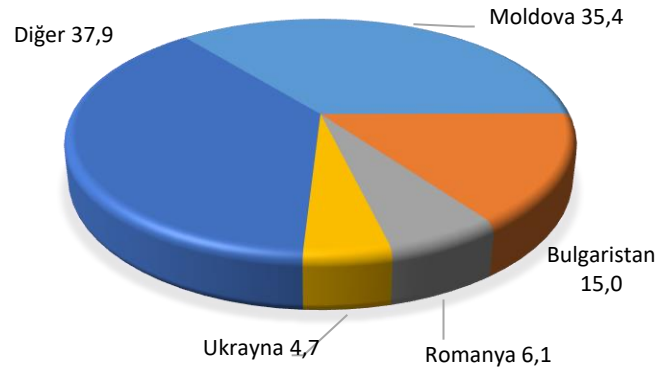
Türkiye'de Ayçiçeği Destekleme Politikaları:

Fark Ödemesi Desteği Birim Miktarı 40 Kr/kg., Mazot ve Gübre Desteği 11 TL/da, sözleşmeli üretim için ilave 6kr/kg Organik tarım desteği; I. Kategori üretim için; 100 TL/da, II. Kategori üretim için; 70 TL/da. Patates sigili hastalığı görülen (Adana, Afyonkarahisar, Aksaray, Artvin, Ankara, Bursa; Gümüşhane, Iğdır, Kayseri, Niğde, Nevşehir, Ordu, Sivas ve Trabzon) alanlarda yağlık ayçiçeği, aspir, kanola ve soya üretimi yapan çiftçilere aldığı fark ödemesi desteğine %50 ilave ödeme. Diğer yandan, Türkiye'de ayçiçeği tohumu ve ham yağ ithalatında gümrük vergisi ve gözetim fiyatı uygulamaları devam etmektedir.

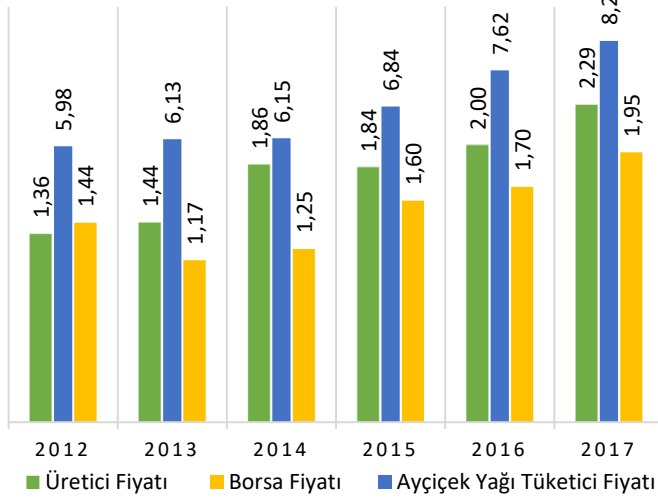
Türkiye'nin ayçiçeği ihracatında önemli ülkeler (2017, %)

Türkiye'nin ayçiçeği ithalatı yaptığı ülkeler (2017, %)

TL/Kg

2017 Aralık ayında 2,42 TL/kg olan ayçiçeği üretici fiyatı bir önceki aya göre %0,8 artarken, bir önceki yılın aynı ayına göre %13,1 oranında artmıştır.

2017 yılı itibariyle 8,26 TL/kg olan ayçiçek yağı tüketici fiyatı, 2017 Aralık ayında bir önceki aya göre %1,5, bir önceki yılın aynı ayına göre %8 artış ile 8,51 TL/kg olarak gerçekleşmiştir. Ayçiçeği borsa fiyatında Edirne Ticaret Borsası hazır müstahsil satış fiyatları dikkate alınmış olup, bu fiyat 2017 Aralık ayında 1,96 TL/kg'dır. Borsa fiyatı bir önceki aya göre %4,1 artarken, bir önceki yılın aynı ayına göre %5,5 artmıştır.

Destek Maliyet Oranları (%)

Türkiye'de yağlık ayçiçeğinin, üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması ve arz açığının giderilmesi amacıyla desteklenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, yağlık ayçiçeği uzun yıllardır üretimini teşvik etmek ve bitkisel yağ açığını giderebilmek amacıyla devlet desteklemesi kapsamındadır. 2015 yılında ayçiçeği maliyeti bir önceki yıla oranla %7,51 oranında artarak 1,12 TL/kg olmuştur. Aynı yılda ayçiçeği üreticilerine verilen toplam destek miktarı ise %0,57 oranında artarak 0,376 TL/kg olarak gerçekleşmiştir. Desteklerin maliyeti karşılama oranı ise, 2014 yılında %35,63 iken, 2015 yılında maliyetteki artışa bağlı olarak düşüş göstermiş ve %33,67 olarak hesaplanmıştır.

Verilen Destek (TL/kg)

Yıllar	Maliyet (TL/kg)	Verilen Destek (TL/kg)						Destek/Maliyet (%)
		Fark Ödemesi	Toprak Analizi	Sertifikalı Tohum	Gübre	Mazot	Toplam	
2010	0,801	0,23	0,012	-	0,027	0,027	0,296	36,90
2011	0,990	0,23	0,012	-	0,029	0,027	0,301	30,43
2012	1,030	0,24	0,011	-	0,028	0,028	0,307	29,81
2013	1,070	0,24	0,010	-	0,028	0,028	0,306	28,59
2014	1,039	0,30	0,010	-	0,030	0,030	0,370	35,63
2015	1,117	0,30	0,010	-	0,034	0,032	0,376	33,67

Kaynak:TEPGE, GTHB verileri

	2013	2014	2015	2016	2017
Ayçiçeği Fiyatı (TL/kg)	1,44	1,86	1,84	2,00	2,29
Ayçiçeği Fiyatı + Destek (TL/kg)	1,75	2,17	2,22	2,40	2,69
Gübre Fiyatı (TL/kg) (A. Nitrat %26)	0,84	0,89	0,89	0,76	0,87
Mazot Fiyatı (TL/lt)	4,34	4,40	3,85	3,85	4,69
Tohumluk Fiyatı (TL/kg)	31,02	30,59	39,19	39,3	38,79
1 kg Ayçiçeği ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Ayçiçeği/Gübre	1,71	2,09	2,07	2,63	2,65
Ayçiçeği + destek/Gübre	2,08	2,43	2,49	3,16	3,11
Ayçiçeği/Mazot	0,33	0,42	0,48	0,52	0,49
Ayçiçeği + destek/Mazot	0,40	0,49	0,58	0,62	0,57
Ayçiçeği/Tohum	0,05	0,06	0,05	0,05	0,06
Ayçiçeği + destek/Tohum	0,06	0,07	0,06	0,06	0,07

Kaynak: GTHB, TÜİK, TEPGE.

Ayçiçeği Girdi Pariteleri

2017 yılında ayçiçeği fiyatı 2,29 TL/kg, gübre fiyatı 0,87 TL/kg, mazot fiyatı 4,69 TL/kg, ayçiçeği hibrit tohumluk fiyatı ise 38,79 TL/kg olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında ayçiçeği/gübre paritesi bir önceki yıla göre %0,6, ayçiçeği/tohum paritesi %16,0 oranında artmış, ayçiçeği/mazot paritesi ise %6 oranında azalmıştır. Aynı yılda ayçiçeği/girdi pariteleri destekler dahil değerlendirildiğinde ise, bir önceki yıla oranla, ayçiçeği/gübre paritesi %1,5 ayçiçeği/mazot paritesi %8 azalırken ayçiçeği/tohum paritesi %13,6 oranında artmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Dünyada bitkisel yağ üretimi palm yağı başta olmak üzere soya, kolza ve ayçiçeğinden karşılanırken, Türkiye’de büyük oranda ayçiçeğinden karşılanmaktadır. Türkiye’de, ayçiçek yağı yemeklik kalitesi yönünden ve ayçiçeği tohumunun içerdiği yüksek orandaki (%22-50) yağ miktarı nedeniyle tüketimi yüksektir. Türkiye’de bitkisel yağ ihtiyacı, kişi başı tüketim miktarı ve nüfus artışına paralel olarak artış göstermektedir ancak yağ ihtiyacını karşılayacak düzeyde üretim gerçekleştirilememektedir. Yurt içinde üretilen ayçiçeği ile toplam bitkisel yağ talebinin sadece %18,4’ü karşılanabilmektedir (2). Bu nedenle; giderek artan önemli miktardaki yağ açığı ise, tohum ve ham yağ ithalatı yoluyla karşılanmakta olup bitkisel yağ sanayi, hammadde yönünden %65 düzeyinde dışa bağımlı durumdadır.

Türkiye’de 2016/2017 sezonunda üretilen 1,20 milyon ton yağlık ayçiçeğinden 492 bin ton ham yağ üretimi gerçekleşmiştir. Aynı sezonda Türkiye’nin 1,40 milyon ton olan toplam ayçiçek ham yağı arzının sadece %35,1’i yerli üretim ile geriye kalan kısmı ise tohum ve ham yağ ithalatı ile karşılanmıştır (3).

Türkiye’de yağlık ayçiçeği üretiminde üretim maliyetini düşürebilecek tedbirler alınması ve diğer ürünlerle rekabet edebilir bir duruma getirilmesi önem arz etmektedir.

2004-2015 yılları arası dalgalanmalar ve trend dikkate alınarak yapılan tahminlere göre; 2030 yılında yağlık ayçiçeği üretim miktarının 2,3 milyon ton, ayçiçeği tüketim miktarının 3,6 milyon ton, ayçiçeği ithalatının ise ortalama 1,1 milyon ton seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir. Aynı araştırmada, ayçiçeği fiyatlarındaki 1 kuruşluk artışın ayçiçeği üretimini ortalama 3.177 ton artırırken, prim ödemesindeki aynı artışın üretimi ortalama 31.771 ton artıracığı hesaplanmıştır. Dolayısıyla; ayçiçeği üretimini destekleyici politikaların, genel olarak ayçiçeği çiftçilerinin üretim maliyetlerini düşürerek daha etkin bir üretim yapılmasına da olanak sağlayacağı tahmin edilmektedir (4).

Yararlanılan Kaynaklar

- 1/USDA 2017,apps.fas.usda@gov.tr
- 2/TEPGE, Tarım Ürünleri Piyasaları, Ayçiçeği (Taşkaya Top, B., 2016)
- 3/BYSD, 2017
- 4/GEDİKOĞLU, H. Ayçiçeği neden stratejik ürün olmalı? Yağlı Tohumlu Bitkiler Konferansı, 14 Eylül 2017, İstanbul, BYSD.

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ (TEPGE)

Enstitümüz tarım, gıda, çevre ve kırsal kalkınma konularında ekonomik araştırmalar yaparak ve/veya yaptırarak başta Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olmak üzere, kamu ve özel sektörde karar alıcı birimleri bilgilendirmeyi, böylece araştırma sonuçlarına dayalı politikalarla/kararlarla ülke tarımının gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bilgi çağının gereklerini yerine getirebilen, konusunda üzerine düşen görevleri yapmaya yetkin ve güçlü bir kurumsal yapıya ulaşmayı hedeflemektedir.

<https://arastirma.tarim.gov.tr/tepge>

Bilgi için: Sevinç KARABAK, sevinc.karabak@tarim.gov.tr, +90 312 2875833/1246